30/08/2022

Προκόπης Παυλόπουλος: Τα κατά το Σύνταγμα «essentialia negotii» της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης

/ Γνώμες

Τα όσα, ορισμένες φορές από αντιφατικά έως ανακριβή, έχουν γραφεί και ακουσθεί με αφορμή τα τεκταινόμενα στην Χώρα μας μετά την εμφάνιση των φαινομένων παραβίασης του κατά τις διατάξεις του άρθρου 19 του Συντάγματος δικαιώματος του απορρήτου των επικοινωνιών εις βάρος πολιτών, αλλ’ ακόμη και θεσμικών παραγόντων της πολιτικής και πολιτειακής μας ζωής, δικαιολογούν, χωρίς αμφιβολία, την ανάγκη διευκρίνισης της έννοιας και της θεσμικής ιδιοσυστασίας της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης κατά το Σύνταγμα. Και τούτο, διότι για μιαν ακόμη φορά αποδεικνύεται ότι όταν ανακύπτουν ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής του Συντάγματος, κατά την διάρκεια κρίσιμων περιόδων του δημόσιου βίου στον Τόπο μας, το αυτονόητο δεν είναι πάντοτε και προφανές. Το αντίθετο μάλιστα, τουλάχιστον σε ορισμένες περιπτώσεις.

Γράφει ο Προκόπης Παυλόπουλος, τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας,

Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ι. Οι ρυθμίσεις των διατάξεων του Συντάγματος περί πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης

Στο πλαίσιο της Έννομης Τάξης μας το θεσμικό καθεστώς της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης ρυθμίζεται, αμέσως ή εμμέσως, από τις περί αυτής διατάξεις του Συντάγματος, κατ' εξοχήν δε από τις, μη αναθεωρητέες, διατάξεις που προσδιορίζουν την μορφή του Πολιτεύματος. Και κατ' ακρίβεια, η έννοια και η θεσμική ιδιοσυστασία της ως άνω πολιτικής ευθύνης επηρεάζονται ιδίως από την μορφή του Πολιτεύματος ως Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας.

Α. Οι κυριότερες διατάξεις του Συντάγματος που ρυθμίζουν την πολιτική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης

Συγκεκριμένα, βασικές εν προκειμένω είναι κυρίως οι διατάξεις:

1. Του άρθρου 1 παρ. 1 του Συντάγματος, κατά τις οποίες: «*Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία*». Βεβαίως με την προσθήκη των διατάξεων τόσο της παρ. 2 όσο και της παρ. 3 του κατά τ' ανωτέρω άρθρου περί Λαϊκής Κυριαρχίας, κατά τις οποίες, αντιστοίχως: «*Θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία*» και «*όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα*».
2. Του άρθρου 85 παρ. 1 εδ. α΄ του Συντάγματος, κατά τις οποίες: «*Η Κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής*».
3. Και του άρθρου 84 παρ. 1 εδ. α΄ του Συντάγματος, κατά τις οποίες: «*Τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, καθώς και οι Υφυπουργοί είναι συλλογικώς υπεύθυνοι για τη γενική πολιτική της Κυβέρνησης και καθένας από αυτούς για τις πράξεις ή παραλείψεις της αρμοδιότητάς του, σύμφωνα με τις διατάξεις των νόμων για την ευθύνη των Υπουργών*».

α) Εδώ πρέπει να διευκρινισθεί ότι η ρύθμιση του εδ. β΄ του άρθρου 85 του Συντάγματος, σύμφωνα με την οποία «*σε καμία περίπτωση η έγγραφη ή προφορική εντολή του Προέδρου της Δημοκρατίας δεν απαλλάσσει τους Υπουργούς και τους Υφυπουργούς από την ευθύνη τους*», είναι πλήρως παρωχημένη, παραπέμποντας περισσότερο σ' ένα είδος «*νομικού απολιθώματος*» παλαιότερων μοναρχικών περιόδων.

β) Αυτό δικαιολογείται από το ότι οι ίδιες οι διατάξεις του Συντάγματος ως προς τις αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας, ήτοι κατά βάση οι διατάξεις των άρθρων 35 επ., αρκούν για να καταδείξουν πως, ούτως ή άλλως, στο πεδίο της σύγχρονης Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας δεν νοείται, έστω και εμμέσως, «*έγγραφη ή προφορική εντολή του Προέδρου της Δημοκρατίας*» περί απαλλαγής των μελών της Κυβέρνησης και από την πολιτική ευθύνη που τους αναλογεί.

Β. Τα κατά το Σύνταγμα ουσιώδη στοιχεία – «*essentialia negotii*» – της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης

Δίχως να υποτιμάται η σημασία της αρχής, κατά την οποία «*omnis definitio periculosa est*», σύμφωνα με τις ως άνω διατάξεις του Συντάγματος, όπως αναλύονται εκτενέστερα στην συνέχεια, πολιτική είναι εκείνη η ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης – του Πρωθυπουργού, των λοιπών μελών του Υπουργικού Συμβουλίου και των Υφυπουργών – η οποία τους επιβάλλει ν' ανταποκρίνονται πλήρως στην εμπιστοσύνη της Βουλής. Ιδίως με το ν' ασκούν τις αρμοδιότητες που τους ανατίθενται κατά περίπτωση τηρώντας, απαρεγκλίτως, πρωτίστως τις επιταγές του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας. Ειδικότερα:

1. Όπως προκύπτει από τις διατάξεις του Συντάγματος που προεκτέθηκαν, η φύση του Κοινοβουλευτικού Πολιτεύματος συνεπάγεται και το ότι η Κυβέρνηση πρέπει να διαθέτει την εμπιστοσύνη της Βουλής. Συνακόλουθα δε η Κυβέρνηση μπορεί ν' ασκεί τις αρμοδιότητές της, συλλογικώς ή και ατομικώς από την πλευρά καθενός μέλους της, μόνον εφόσον διαθέτει μια τέτοια εμπιστοσύνη, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του Συντάγματος περί απόκτησης και απώλειάς της. Από τον συνδυασμό των προμνημονευόμενων διατάξεων του άρθρου 1 παρ. 2 και 3 του Συντάγματος συνάγεται και ότι η ως άνω εμπιστοσύνη της Βουλής συνιστά μια μορφή «*πηγής*» της δημοκρατικής νομιμοποίησης της Κυβέρνησης κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της. Με την έννοια ότι η εμπιστοσύνη της Βουλής «*μετακενώνει*» – οπωσδήποτε στο μέτρο που τούτο επιτρέπεται από το Σύνταγμα – στην Κυβέρνηση μέρος του θεσμικού και πολιτικού

νομιμοποιητικού «*οπλοστασίου*» της Λαϊκής Κυριαρχίας.

2. Η προαναφερόμενη, λοιπόν, εμπιστοσύνη της Βουλής προς την Κυβέρνηση, με βάση και την αρχή της Λαϊκής Κυριαρχίας, σημαίνει πως η Κυβέρνηση ασκεί, συλλογικώς ή ατομικώς εκ μέρους κάθε μέλους της, τις αρμοδιότητες, οι οποίες τους ανατίθενται σύμφωνα με τις κείμενες εκάστοτε ρυθμίσεις της Έννομης Τάξης. Όμως οι αρμοδιότητες αυτές δεν ανατίθενται στην Κυβέρνηση άνευ όρων – αφού κατά τις θεμελιώδεις αρχές της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας εντός αυτής δεν νοείται κρατικό όργανο, το οποίο συμπεριφέρεται ως «*princeps legibus solutus*» – δοθέντος ότι, όπως προεκτέθηκε, πρέπει ν' ασκούνται κατά τρόπο απολύτως σύμφωνο ιδίως με τις επιταγές του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας.
3. Επέκεινα, κάθε φορά που η Κυβέρνηση ασκεί τις αρμοδιότητές της, συλλογικώς ή κατά την δραστηριοποίηση των επιμέρους μελών της, παραβιάζοντας τις επιταγές του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας, κατ' ουσία και κατ' αποτέλεσμα παραβιάζει και τους όρους, υπό τους οποίους της έχει παραχωρηθεί η εμπιστοσύνη της Βουλής. Τότε ανακύπτει και η αναλογούσα πολιτική ευθύνη είτε της Κυβέρνησης συλλογικώς, είτε του μέλους της εκείνου στο οποίο έχει ανατεθεί η συγκεκριμένη αρμοδιότητα.

II. Η ανάληψη και ο καταλογισμός της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και οι εντεύθεν νομικές και πολιτικές συνέπειες

Τις προϋποθέσεις ανάληψης και, κατά λογική ακολουθία, καταλογισμού της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης προσδιορίζουν, όπως είναι προφανές και ευνόητο, τα ίδια τα θεσμικά και πολιτικά χαρακτηριστικά της ευθύνης αυτής.

A. Ο αντικειμενικός χαρακτήρας της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και οι συνακόλουθες νομικές επιπτώσεις

Και μόνο το ότι η πολιτική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης – συλλογικώς, κατά τον εκ μέρους της Κυβέρνησης καθορισμό και την κατεύθυνση της γενικής πολιτικής της Χώρας, σύμφωνα με το άρθρο 82 παρ. 1 του Συντάγματος και ατομικώς, κατά την άσκηση των επιμέρους αρμοδιοτήτων των μελών της – επέρχεται πρωτίστως ως συνέπεια της μη ανταπόκρισής τους στις υποχρεώσεις που δημιουργεί η προς αυτά εμπιστοσύνη της Βουλής, λόγω άσκησης των αρμοδιοτήτων τους κυρίως κατά παράβαση των επιταγών του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας, σημαίνει πως η κατά τ' ανωτέρω πολιτική ευθύνη είναι, οιονεί εκ φύσεως και εξ ορισμού, αντικειμενική.

1. Το ότι η υπό τ’ ανωτέρω χαρακτηριστικά πολιτική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης είναι αντικειμενική συνεπάγεται, μεταξύ άλλων βεβαίως, πως για την ενεργοποίηση του μηχανισμού της δεν απαιτείται, επιπροσθέτως, πταίσμα. Δεν απαιτείται δηλαδή και δόλος ή αμέλεια είτε της Κυβέρνησης συλλογικώς είτε συγκεκριμένου μέλους της Κυβέρνησης, αλλ’ αρκεί η συνδρομή των προμνημονευόμενων λόγων ενεργοποίησης της πολιτικής ευθύνης και των συνεπειών της, κατ’ εξοχήν δε των λόγων οι οποίοι συνδέονται με την παράβαση των επιταγών του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας.

α) Πραγματικά, η ίδια η νομική «*φυσιογνωμία*» του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας στο πεδίο δράσης των κρατικών οργάνων εν γένει, ιδίως δε των οργάνων της Εκτελεστικής Εξουσίας – όπως είναι και η Κυβέρνηση – επιβάλλει τον αντικειμενικό χαρακτήρα της εντεύθεν προκύπτουσας ευθύνης των οργάνων τούτων. Με το πρόσθετο, πλην καταλυτικό, επιχείρημα ότι η δράση των κρατικών οργάνων πρέπει, εν πάση περιπτώσει, κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας να υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον υπό τις επιμέρους εκφάνσεις του.

β) Είναι δε άκρως αντιπροσωπευτικό της νομικής ορθότητας της προμνημονευόμενης διαπίστωσης π.χ. πως ακόμη και η κατά τις διατάξεις του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ αστική ευθύνη των οργάνων του Δημοσίου είναι αντικειμενική και ενεργοποιείται εφόσον συντρέχει – οπωσδήποτε μαζί με τις λοιπές, από τις κατά τ’ ανωτέρω διατάξεις θεσπιζόμενες, προϋποθέσεις – παρανομία της πράξης, παράλειψης ή υλικής ενέργειας του in contreto οργάνου του Δημοσίου, δίχως ν’ απαιτείται πταίσμα του. Και μόνον αυτό το χαρακτηριστικό γνώρισμα της αστικής ευθύνης των οργάνων του Δημοσίου, κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας, καταδεικνύει μ’ ενάργεια την διαφορά μεταξύ της Αρχής της Νομιμότητας στο πεδίο του Δημόσιου Δικαίου και της ίδιας αρχής στο πεδίο του Ιδιωτικού Δικαίου. Όπου η ενεργοποίηση της όποιας ευθύνης των ιδιωτών, φυσικών ή νομικών προσώπων, προϋποθέτει, τουλάχιστον κατ’ αρχήν, την συνδρομή πταίσματος από την πλευρά τους, γεγονός που σημαίνει ότι η ως άνω αστική ευθύνη είναι, επίσης κατ’ αρχήν, υποκειμενική (άρθρο 914 Α.Κ.).

2. Ο σύμφωνα με τα προαναφερόμενα «*essentialia negotii*» – φυσικά μεταφορικώς, αφού εδώ δεν πρόκειται για συμβατική δικαιοπρακτική σχέση – αντικειμενικός χαρακτήρας της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης αποκαλύπτει και την διαφορά μεταξύ αυτής και της ποινικής ευθύνης των μελών τούτων, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του άρθρου 86 του Συντάγματος: Η ποινική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης είναι οπωσδήποτε υποκειμενική, αφού προϋποθέτει πάντοτε την ύπαρξη δόλου ή αμέλειας –

ανάλογα με την ρύθμιση της κατά περίπτωση ποινικώς αξιόποινης πράξης – κατά την δράση είτε της Κυβέρνησης συλλογικώς είτε, συνηθέστερα, μέλους ή μελών της. Και τούτο διότι, όπως συνάγεται κυρίως από τις διατάξεις των άρθρων 14 επ. και 26 επ. του Ποινικού Κώδικα, η ποινικώς αξιόποινη πράξη, δηλαδή το έγκλημα, είναι πάντοτε άδικη πράξη η οποία, επιπροσθέτως, είναι και καταλογιστή στον δράστη που έχει ενεργήσει με δόλο ή αμέλεια, ανάλογα με την κατά περίπτωση πρόβλεψη του νόμου ως προς την υποκειμενική υπόσταση του in concreto εγκλήματος.

Β. Οι μορφές ενεργοποίησης του μηχανισμού της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης σύμφωνα με τον αντικειμενικό χαρακτήρα της

Ως προς τον τρόπο ενεργοποίησης του μηχανισμού της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και τις εν προκειμένω επιπτώσεις του αντικειμενικού χαρακτήρα της ευθύνης αυτής, κατά τ’ ανωτέρω, παρατηρούνται τα εξής:

1. Πριν από κάθε άλλη επισήμανση πρέπει να διευκρινισθεί ότι η αντικειμενική πολιτική ευθύνη των μελών της Κυβέρνησης, υπό τα ως άνω χαρακτηριστικά και δεδομένα της, είναι αυστηρώς προσωπική. Άρα δεν μπορεί, κατ’ ουδένα τρόπο – επομένως ούτε και εμμέσως – να μετατεθεί και, εν συνεχεία, να «*καταλογισθεί*» σε άλλο μέλος της Κυβέρνησης από εκείνο, στο οποίο οφείλεται η πράξη ή η παράλειψη που έχει ως έννομη συνέπεια την δημιουργία της πολιτικής ευθύνης.

α) Τούτο οφείλεται κατά πρώτο λόγο στο ότι, ούτως ή άλλως, οι διατάξεις του Συντάγματος και οι λοιπές ρυθμίσεις της, σύμφωνης με αυτό, εκτελεστικής του νομοθεσίας δεν προβλέπουν τέτοια δυνατότητα μετάθεσης της πολιτικής ευθύνης μέλους της Κυβέρνησης σε άλλο. Κατά δεύτερο λόγο – αλλά και κατά λογική ακολουθία – στο μέτρο που η πολιτική ευθύνη ανακύπτει, όπως προεκτέθηκε αναλυτικώς, εκτός από την συλλογική δράση της Κυβέρνησης και όταν μέλος της παραβιάζει, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του, τις επιταγές του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας αποδυναμώνοντας έτσι, κατ' αποτέλεσμα, έστω και εν μέρει και την προς αυτό εμπιστοσύνη της Βουλής, δεν νοείται θεσμικώς μετάθεση της σχετικής πολιτικής ευθύνης σε άλλο μέλος της Κυβέρνησης. Πολλώ μάλλον μια τέτοια μετάθεση της πολιτικής ευθύνης δεν είναι νοητή με απλή απόφαση μέλους της Κυβέρνησης, ακόμη και αν αυτό είναι ο ίδιος ο Πρωθυπουργός ο οποίος, ως «*επικεφαλής*» της Κυβέρνησης, «*εξασφαλίζει την ενότητα της Κυβέρνησης και κατευθύνει τις ενέργειές της, καθώς και των δημόσιων γενικά υπηρεσιών για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής μέσα στο πλαίσιο των νόμων*», κατά την ρύθμιση του άρθρου 82 παρ. 2 του Συντάγματος.

β) Επομένως, για κάθε αρμοδιότητα που ασκεί ο ίδιος ο Πρωθυπουργός, είτε σύμφωνα με το Σύνταγμα και την εκτελεστική του νομοθεσία είτε επειδή έχει, στο μέτρο που τούτο επιτρέπεται κατά νόμο, επιφυλάξει υπέρ αυτού την συγκεκριμένη αρμοδιότητα και δεν την έχει εκχωρήσει σε άλλο μέλος της Κυβέρνησης, η πολιτική ευθύνη κατά την άσκησή της βαρύνει αυτόν και μόνο. Περαιτέρω δεν μπορεί, καθ' οιονδήποτε τρόπο, να την μεταθέσει σε άλλο μέλος της Κυβέρνησης. A fortiori δε δεν μπορεί να την μεταθέσει σε μη μέλος της Κυβέρνησης, με δεδομένο ότι η κατά το Σύνταγμα πολιτική ευθύνη νοείται μόνον εις βάρος της Κυβέρνησης συλλογικώς ή εις βάρος μέλους της. Και όχι εις βάρος λοιπών οργάνων, μονοπρόσωπων ή συλλογικών, του ευρύτερου κρατικού μηχανισμού. Για να έλθουμε στα καθ' ημάς, αναφορικά με τα ζητήματα παραβίασης του κατά τις διατάξεις του άρθρου 19 του Συντάγματος απορρήτου του επικοινωνιών, εφόσον ο Πρωθυπουργός, όπως είχε αρμοδιότητα να το πράξει, επιφύλαξε υπέρ αυτού την αρμοδιότητα ελέγχου λειτουργίας της ΕΥΠ – και, e contratio, δεν την εκχώρησε σε άλλο μέλος της Κυβέρνησης, π.χ. στον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη – ουδόλως και καθ' οιονδήποτε τρόπο νομιμοποιείται να μεταθέσει την ανακύπτουσα πολιτική ευθύνη, λόγω ελλιπούς άσκησης του προαναφερόμενου ελέγχου επί της ΕΥΠ, σε οποιοδήποτε άλλο μέλος της Κυβέρνησης. Πολύ δε περισσότερο σε μη μέλος της Κυβέρνησης, όπως π.χ. στον Γενικό Γραμματέα του Πρωθυπουργού.

2. Ως προς τους κυριότερους τρόπους της ενεργοποίησης του μηχανισμού της

πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και της αντίστοιχης ανάληψής της παρατηρούνται, συνοπτικώς, τ' ακόλουθα:

α) Πρώτον, και ανάλογα τόσο με την βαρύτητα της ανακύπτουσας πολιτικής ευθύνης όσο και με το εκάστοτε επίπεδο της πολιτικής ευαισθησίας, την πολιτική ευθύνη μπορεί να την αναλάβουν, με δική τους αποκλειστικώς πρωτοβουλία, είτε η Κυβέρνηση συλλογικώς είτε το βαρυνόμενο μέλος της Κυβέρνησης, φθάνοντας ως και στην παραίτηση, η οποία συνιστά βεβαίως την κορύφωση της προσωπικής ανάληψης της ευθύνης αυτής.

β) Δεύτερον, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 84 παρ. 2 επ. του Συντάγματος η Βουλή μπορεί, ανάλογα με την κατά την κρίση της βαρύτητα της ανακύπτουσας πολιτικής ευθύνης, «*με απόφασή της να αποσύρει την εμπιστοσύνη της από την Κυβέρνηση ή από μέλος της*». Πρόκειται, όπως είναι προφανές, για την πιο σημαντική κοινοβουλευτική διαδικασία καταλογισμού της πολιτικής ευθύνης εις βάρος της Κυβέρνησης ή μέλους της, και λόγω των αδιαμφισβήτητων πολιτειακών και πολιτικών επιπτώσεων που αναφύονται, κατ' ανάγκην, εν συνεχεία.

γ) Τρίτον, την ενεργοποίηση του μηχανισμού της πολιτικής ευθύνης της **Κυβέρνησης**, συλλογικώς ή μέλους της, είναι δυνατό να προκαλέσει και η προσφυγή, κατά το Σύνταγμα (άρθρο 70 παρ. 6) και τις οικείες διατάξεις του Κανονισμού της Βουλής – κυρίως άρθρα 124 επ. – στις λοιπές ειδικές διαδικασίες Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, αφού κατά την διάταξη του άρθρου 124 παρ. 1 του Κανονισμού της Βουλής: «*Η Κυβέρνηση υπόκειται στον έλεγχο της Βουλής με τη διαδικασία και τους όρους των επόμενων διατάξεων*». Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι την, όποια, αποτελεσματικότητα του μέσω του κατά τ' ανωτέρω Κοινοβουλευτικού Ελέγχου καταλογισμού της πολιτικής ευθύνης στην Κυβέρνηση συλλογικώς ή σε μέλος της αποδυναμώνει, ουσιωδώς, η καταδήλως υπερέχουσα εν προκειμένω θέση της εκάστοτε κυβερνητικής πλειοψηφίας. Και τούτο παρά τις βελτιώσεις, οι οποίες έχουν προσφάτως επέλθει στον Κανονισμό της Βουλής, ως προς τις «*ευχέρειες*» της μειοψηφίας στο πλαίσιο άσκησης, από την πλευρά της, του Κοινοβουλευτικού Ελέγχου (π.χ. δυνατότητα σύστασης Εξεταστικών Επιτροπών, μετά την τελευταία αναθεώρηση του άρθρου 68 παρ. 2 του Συντάγματος).

δ) Τέλος, αξιοσημείωτο ρόλο ως προς την αναζήτηση και την ανάδειξη της ύπαρξης και του μεγέθους της πολιτικής ευθύνης της Κυβέρνησης συλλογικώς ή μέλους της μπορούν να διαδραματίσουν, φυσικά μόνο κατά λόγο αρμοδιότητάς τους, οι επιμέρους Ανεξάρτητες Αρχές. Ιδίως δε εκείνες, οι οποίες είναι κατοχυρωμένες, ρητώς και με ειδικές διατάξεις, από αυτό τούτο το Σύνταγμα. Όμως η κατά τ' ανωτέρω, έμμεση, συμβολή των Ανεξάρτητων Αρχών στην

αναζήτηση και ανάδειξη της ύπαρξης και του μεγέθους της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης δεν επιτυγχάνεται πάντοτε στον βαθμό, ο οποίος αναλογεί στο κύρος τους και στην αποστολή τους, κατά το Σύνταγμα και την εκτελεστική του νομοθεσία. Με κυριότερη αιτία την ευθεία και ουσιώδη επιρροή της εκάστοτε κυβερνητικής πλειοψηφίας στην όλη συγκρότησή τους και την λειτουργία τους.

Επίλογος

Συμπερασματικώς – αλλά και εν κατακλείδι – είναι χρήσιμο, ενόψει και της τρέχουσας πολιτικής συγκυρίας στον Τόπο μας, να καταστεί σαφές και το εξής: Πέραν των μηχανισμών, τους οποίους οργανώνει το Σύνταγμα και η εκτελεστική του νομοθεσία ως προς το καθεστώς ενεργοποίησης της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης, ο αντικειμενικός χαρακτήρας της ευθύνης αυτής καταδεικνύει και ότι η επίδειξη της απαιτούμενης πολιτικής ευαισθησίας, αναφορικά με την κατά περίπτωση ανάληψή της, καθορίζει και την στάθμη της ποιότητας της λειτουργίας του Πολιτεύματός μας ως Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας. Επομένως και την στάθμη της ποιότητας της Αντιπροσωπευτικής μας Δημοκρατίας. Και η στάθμη αυτή φθάνει στο προσδοκώμενο και αναγκαίο επίπεδο όταν οι μηχανισμοί ενεργοποίησης της πολιτικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης αντιμετωπίζονται, στην πράξη, ως μέσα διευκόλυνσης της αποκάλυψής της και του μετέπειτα καταλογισμού της. Όχι δε ως «οχυρά» απομείωσης των επιπτώσεών της, και μάλιστα με την προσφυγή στα «προνόμια» της, καταλλήλως για τις περιστάσεις προετοιμασμένης και οργανωμένης, κυβερνητικής πλειοψηφίας.